

HEEMKUNDEKRING

De Heerlijkheid Oirschot

NIEUWSBRIEF Januari 2023

Voorwoord

Aan het einde van het jaar 2022 werd het nieuws gedomineerd door de excuses die de Nederlandse regering aanbood voor het slavernijverleden van ons land. Dat ging gepaard met een hoop gedoe over de datum, de inhoud en de vraag of er ook een financiële vergoeding zou worden gegeven. En met veel discussie over de vraag wie nu aan wie excuses moest maken.

Dat is ook niet zo eenvoudig. Actievoerders vergeten in hun argumenten vaak dat de slavernij in Afrika mede mogelijk werd gemaakt door de Afrikaanse stamhoofden die in de verkoop van hun eigen stamleden een lucratieve

business zagen. En door de kerken (katholiek en protestant) die het leven van heidenen (dat wil zeggen niet-Christenen) als minderwaardig beschouwden.

Natuurlijk is het een van de ergste misdrijven uit de geschiedenis: slaven werden (en worden in sommige delen van de wereld nog steeds) gereduceerd van mens tot object, en daarmee beroofd van alle menselijke waardigheid. Dat is zelfs achteraf niet goed te praten. Het is alleen de vraag wie daarvoor de verantwoordelijkheid dragen.

Op de eerste plaats natuurlijk de slavenhandelaren, degenen die mensen opkochten als handelswaar, en op dezelfde manier doorverkochten. Vervolgens de eigenaren die ook nog eens verantwoordelijk zijn voor de onmenselijke behandeling die veel slaven moesten ondergaan. En tenslotte de overheid, die dat alles op z'n minst gedoogde, en in veel gevallen zelfs met actief beleid bevorderde. Het is die overheid die nu haar excuses maakt, namens heel Nederland.

In de discussie over het slavernijverleden wordt veel geschreven over het relatieve aandeel van voormalig Staats-Brabant in de slavenhandel. De meeste mensen die van de slavenhandel profiteerden (handelaren en eigenaren) woonden immers in de grote steden van Holland en Zeeland. Mogelijk heeft het bankiershuis van Lanschot uit 's-Hertogenbosch een aandeel gehad, maar dat wordt dan ook onderzocht. En hoe zit het in Oirschot?

In het lidmatenboek van de gereformeerde gemeente van Oirschot schrijft dominee Johannes de Wildt: *Den 16 december 1693 is tot lidmaet aengenomen de Oostindische Slaef van de hr. Samuel Elsevier, nadat in de kerckenkaemer sijn putlijcke belijdenisse gedaen hadde.* In de marge staat: *Genaemt Adam Matand.*

Adam, *de Indische slaaf van de hr. Samuel Elsevier*, wordt gedoopt op 20 december 1693. Op de aantekening in het lidmatenboek volgt: *en is den 20 dito gedoopt en den 3 janu. 1694 toegelaten tot het H. Avondmael, en is met attestatie vertrocken na den Haeye in juni 1694.*

Volgens de wetgeving van de Staten-Generaal kende de Republiek der Verenigde Nederlanden geen slavernij: een uit de Oost meegebrachte slaaf werd na een verblijf van een half jaar rechtens vrij. In de praktijk werden slavenhandel en slavernij in de koloniën geaccepteerd, ook door de Gereformeerde kerk. De meester van Adam moet wel met zijn toetreding tot de kerk hebben ingestemd: hij zal hem in de eerste plaats in de gelegenheid hebben gesteld catechese te volgen. Bovendien zullen Samuel en zijn vrouw, met de andere lidmaten, bij zijn aanname aanwezig zijn geweest. Het is mogelijk dat de slaaf zijn naam kreeg bij zijn doop, misschien wel op stichtelijke suggestie van de predikant: Adam, eersteling van zijn volk.

De heer Samuel Elsevier is de zoon van Abraham Elsevier, ontvanger van de verpondingen van het kwartier van Kempenland. Samuel komt in 1691 met zijn huisvrouw en slaaf in Oirschot aan met attestatie uit Oost-Indië. Hun zoon Abraham wordt op 17 mei 1693 in de Sint-Petruskerk gedoopt. Waarschijnlijk zijn zij, met hun (inmiddels voormalige) slaaf in juni 1694 naar Den Haag vertrokken.

Van Den Haag vertrekt Samuel Elsevier naar Zuid-Afrika. Hij is van 1697 tot 1707 *sekunde* (de tweede in bevel) aan Kaap de Goede Hoop. Hij heeft een slechte reputatie: Elsevier geldt “voor het voorbeeld bij uitstek van de fraudulerende, hooghartige en hebzuchtige VOC ambtenaar zonder enige scrupules en ondeskundigheid”. Waar zijn voormalige slaaf Adam is gebleven is onbekend.

Het slavernijverleden van Oirschot blijft dus beperkt tot één huisslaaf die tijdens zijn korte verblijf werd vrijgelaten. Een Oost-Indische slaaf in Oirschot: dat zal ongetwijfeld veel bekijks hebben gegeven. Het lijkt mij echter onnodig dat Burgemeester en Wethouders van Oirschot excuses aanbieden voor het slavernijverleden.

Namens het bestuur wens ik u allen een heel gelukkig 2023!

Anton Neggens Voorzitter

Donderdag 16 februari a.s. Lezing: Een galerij van Brabantse dokters

Donderdag 16 februari a.s. geeft Jan van Eyck de lezing ‘Een galerij van Brabantse dokters’ in Café ‘t Vrijthof in Oirschot.

De 500e verjaardag van Johannes Goropius Becanus, een beroemde Beekse arts/humanist, was voor Museum De Dorpsdokter in Hilvarenbeek aanleiding om in een serie van 13 portretten van Brabantse dokters de geschiedenis van de geneeskunde stapsgewijs te schilderen. Niet met alle grote ontdekkingen of met alleen maar mannen-van-naam. Nee, gewoon met Brabantse dokters die in de 16^e t/m 20^e eeuw elk hun mannetje stonden tegen de achtergrond van de medische wereld van toen, en het vertrouwen kregen van hun patiënten.

Van Goropius Becanus tot en met Harry Ruhe, de oprichter van museum De Dorpsdokter. Het gaat dan over dokters die met de legers uit Oostenrijk/Hongarije naar hier kwamen zoals de familie Raupp uit Bergeijk, De Lang uit Hilvarenbeek en Sauter uit Hooge Zwaluwe. En over Brabanders als Mr. Aert Fey uit Oirschot, Ingenhousz uit Breda en Snieders uit Turnhout, die meegroeiden met hun tijd. Of karakters als dokter Baptist, de kwartjesdokter uit Megen en Wiegersma, het geweld uit Deurne.

Kortom: langs de lijn van de kleine persoonlijke geschiedenissen valt een hoop te leren en te beleven aan een galerij van Brabantse dokters. Deze galerij met 13 portretten staat nu op de vernieuwde bovenverdieping van het museum.

Jan van Eijck, de conservator van Museum De Dorpsdokter in Hilvarenbeek doet het voor u deze avond wat uitgebreider uit de doeken. En dat kan verdraaid interessant zijn...!

De lezing vindt plaats op donderdagavond 16 februari 2023 in Café 't Vrijthof, Molenstraat 6, Oirschot en start om 20.00 uur. Voor leden van de heemkundekring is de lezing gratis. Ook andere bezoekers zijn van harte welkom tegen een vergoeding van € 5.-.

Herken je deze foto's?

In de collectie van onze Heemkundekring zitten veel foto's zonder beschrijving. Graag maken we gebruik van de aanwezige kennis bij onze leden om tot een goed bijschrift te komen. Dan kunnen we de foto's ook in de Beeldbank op onze website zetten. Hierbij de eerste twee foto's.

Op de ene foto zien we een groep mannen. Zo te zien is het een uitsnede uit een grotere foto met nog meer mensen erop. Maar deze mannen zijn belangrijk. In het midden iemand met een tricorne of steek op zijn hoofd, vooraan zit een heer in jacket en een hoge hoed en rechtsonder fragmenten van handbogen. Hiermee weten we de richting waarin we moeten zoeken. Maar wie zijn die heren? Bij welke gelegenheid is de foto genomen en in welk jaar?

De andere foto toont een lokaal. Eerst denk je aan een klaslokaal, maar daarvoor is de inrichting toch wat apart. Het lijkt eerder een soort ontspanningsruimte met lange tafels, banken en voor elk persoon een eigen kastje. Opvallend zijn de vele planten, zelfs hangend aan het plafond. En wat te denken van het 'altaar'? Tot de nok gevuld met planten! En zien we achterin twee biljardtafels staan? Verder een opgezette vogel links op de kast en een speelgoedvliegtuig hangend aan het plafond. Boven elke deur hangt 'een dingetje', maar wat zou het zijn? Een alarmbelletje voor het geval iemand (de kloosterzaal?) binnenkomt misschien. Nou ja, je kunt je wel voorstellen wat de vragen zijn: waar is dit, waarvoor diende het lokaal en in welke periode is de foto gemaakt.

Elke informatie is welkom. Ook kleine beetjes of suggesties voor onze verdere zoekrichting.

MAIL SECRETARIAAT@DEHEERLIJKHEIDOIRSCHOT.NL

Hartelijk dank namens de collectiebeheerders!

QR-codes op Oirschotse gebouwen.

Vanuit het Erfgoedplatform Oirschot werd het idee geopperd om historisch interessante panden in Oirschot, de Beerzen en Spoorдонк te voorzien van een QR-code, waarmee de geïnteresseerde voorbijganger op een eenvoudige en efficiënte wijze kennis kan nemen van het verhaal over het betreffende pand. Later zijn behalve de panden ook landschappelijke erfgoed elementen toegevoegd. Een aantal mensen vanuit het Erfgoedplatform hebben op zich genomen om hiermee in projectverband aan de slag te gaan.

Alles staat of valt met het feit of mensen überhaupt het fenomeen QR-code niet te hoogdrempelig vinden. Om dat in eerste instantie zelf snel te kunnen testen, is er een pilot opgestart, waarbij op het oudste monument in Oirschot, het Boterkerkje en in het landschappelijk gebied de Mortelen (op meerdere plekken) QR-code-bordjes zijn geplaatst (zie fig. 1). Met het gebruik van de QR-code kwamen de mensen op een “landingspagina” op de internetpagina van Visit Oirschot, die specifiek gaat over het betreffende object en waarop uitgebreide informatie staat maar desgewenst ook doorgelinkt kan worden naar andere sites met nog meer informatie.

Het resultaat over de periode van 1 september tot 1 november was dermate bevredigend, dat de pilot als geslaagd kon worden beschouwd voor beide uitgezette QR-codes.

Het blijkt dat de bezoekers van de betreffende landingspagina's die direct daarop terecht komen vrij hoog is. En dat zijn (bijna) altijd de QR gebruikers. En dus is het logisch voor de betrokkenen te besluiten om een concept projectplan te schrijven en dat aan het Erfgoedplatform en andere stakeholders (onder andere de gemeente) voor te leggen.

Een QR-code is een bepaald type tweedimensionale [streepjescode](#) die in [1994](#) is ontwikkeld door Denso Wave, een dochteronderneming van het Japanse bedrijf [Denso](#). De letters QR zijn een afkorting van Quick Response ("snel antwoord"). De code wordt bijvoorbeeld afgedrukt op papier, en gelezen door een apparaat.

Doelstelling is het realiseren van een "systeem" dat voorziet in het maken en hebben van de gewenste informatie over een element (gebouw of landschappelijk) op een platform, dat bij gebruik van de betreffende QR-code toegang tot de daarover beschikbare informatie verschaft op een smartphone.

Dit dus als alternatief van lelijke informatiebordjes. In 2023 zou een deel ervan al gerealiseerd moeten zijn.

Met vriendelijke groet,

Han Smits, bestuurslid heemkundekring

Video Heilige Eik

Sinds enkele weken staat de video van Robert-Jan Pastoor over de Heilige Eik online op YouTube. Een informatieve film waaraan ook onze heemkundekring aan meewerkte. Beslist bezienswaardig, dus klik op de link onder de afbeelding en ga even kijken!

[De kapel van Onze lieve Vrouw van de Heilige Eik](#)
[youtu.be](#)

Mededeling

Met ingang van dit kalenderjaar wordt de bezorging van ons heemkundig tijdschrift Van den Herd gecoördineerd door heemkundekringlid Jack van Nunen. Voorheen heeft Hanneke van de Bogaart-Vugts dat jarenlang trouw gedaan, waarvoor hartelijk dank.

Namens het bestuur van de heemkundekring

Uitgaven en mededelingen

1) Onze heemkundekring heeft een facebookaccount. U kunt ons vinden op:

2) Nieuws over de heemkundekring kunt u vinden op de website via deze link:

www.deheerlijkheidoirschot.nl

3) Vlak voor Kerst verscheen het "Noordbrabants Historisch Jaarboek (2022)" vol met Brabantse geschiedenis. Een uitgave van Stichting Zuidelijk Historisch Contact, de Leerstoel Cultuur in Brabant (Universiteit Tilburg), Erfgoed Brabant en de Historische Vereniging Brabant.

[Via de website van Uitgeverij Zuidelijk Historisch Contact kunt u de Jaarboeken bestellen.](#)

4) ErfgoedPlatform Oirschot organiseert samen met Erfgoed Brabant 2 workshops voor erfgoedvrijwilligers van Oirschot. Ook wie daarin interesse heeft is van harte welkom. Voor Info:

<https://www.visitoirschot.nl/nl/uitagenda/4024353997/inspiratieworkshop-voor-erfgoedvrijwilligers-gemeente-oirschot> ..

5) Eind november 2022 werd in Deurne tijdens een bijeenkomst van de Brabantse Hoeders het nieuwe boek 'Brabantse beelden, de verbeelding van identiteit' van Ineke Strouken en Paul Spapens ten doop gehouden. Het boek bevat liefst 183 omschrijvingen van beelden en kent een beperkte oplage. Voor wie het wil proberen: info@brabantsehoeders.nl

Drentslamp Eindhoven

Erfgoedcentrum De Ravenpoort

De Heemkamer is na een korte stop vanwege de feestdagen weer geopend!

Iedere maandag kunt u hier van 18.30 tot 21 uur terecht.

Voorlopig wordt 1 avond per week als openingstijd gehandhaafd.

U kunt ook op afspraak in de Heemkamer terecht via een mailtje aan het secretariaat.

Daarnaast is de heemkamer als proef ook overdag geopend.

Iedere 2^e woensdag van de maand kunt u er van 10.30 tot 12 uur terecht.

Woensdagochtend 11 januari is de eerstvolgende keer.

Er blijft behoefte aan gastheren en gastvrouwen, die de bezoekende leden willen ontvangen. Mocht u geïnteresseerd zijn in dit leuke werk, neem dan contact op met Marina Pasmans. Ook mensen die een poetskarweitje op zich willen nemen kunnen dit aan Marina doorgeven. Dat kan via mail: marinapasmans@hotmail.com (of telefonisch: 06-2072104).

Activiteitenkalender 1e helft 2023

(Let op: Tussentijdse wijzigingen zijn mogelijk!)

Donderdag 16 februari 2023	Lezing: Een galerij van dokters. Locatie: Café het Vrijthof, Oirschot
Dinsdag 14 maart 2023	Lezing: De vrouwen van Napoleon. Locatie: Restaurant De Beurs, Oirschot
Donderdag 30 maart 2023	Jaarvergadering Locatie: Café het Vrijthof, Oirschot
Zaterdag 1 april 2023	Kleine studiereis cq excursie Locatie: Tilburg
Zaterdagmiddag 22 april 2023	Lezing: De auto van mijn opa. Locatie: Restaurant De Beurs, Oirschot